

О.М. Хорошев

ОСОБЛИВОСТІ ЗАРОДЖЕННЯ МОЛОДІЖНИХ НАЦІОНАЛЬНО-КОМУНІСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У КІНЦІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.

У роботі досліджуються організаційні принципи, які були покладені в основу створення Всеукраїнської комуністичної спілки робітничо-селянського юнацтва ВКСР-СЮ (КОМЮН), спілки яка не належала до правлячої в Радянській Україні КП(б)У та її молодіжного осередку ЛКСМУ, а перебувала під впливом Української комуністичної партії (УКП).

Ключові слова: організаційні принципи, юнацтво, молодіжні спілки, Українська комуністична партія (УКП), партійний резерв, національно-комуністичні ідеї.

Подальший розвиток демократичних процесів можливі лише за умови всебічного аналізу власної історії, неупередженого вивчення багатьох історичних фактів, подій, імен визначних людей, забутих або сфальсифікованих сторінок історії народу України. Об'єктивне висвітлення історичного минулого України має важливе значення як для відновлення історичної правди минулого, так і для виховання підростаючого покоління залежатиме майбутнє нашої держави.

У цьому зв'язку, велику наукову цінність, пізнавальне і практичне значення має діяльність молодіжних організацій і товариств на початку 20-х років. Актуальність даної проблеми зумовлюється також тим, що разом з правлячою політичною партією КП(б)У і контрольованою нею ЛКСМУ існували молодіжні організації і товариства, які втілювали у собі комуністичні ідеї та одночасно стверджували принципи національної свідомості, свободи особистості та свободи нації. Вони намагалися продовжувати духовно-освітні процеси, що були започатковані набагато раніше; надати їм історичної сили і незворотності у свідомості молодого і ще зовсім юного покоління.

Молодіжний рух у зазначений період розвивався у надзвичайно складних умовах історії України - відбувалося формування радянської адміністративно-командної системи, йшов процес пошуку альтернативних шляхів будівництва нової держави, діяли різноманітні політичні партії та організації. Тому, на наш погляд, у своїх ідейно-світоглядних шуканнях молодь дуже часто опинялася перед непростим вибором від безумовного прийняття ідей правлячої партії РКП(б) та її представника в Україні КП(б)У до спроби поєднати ідеали побудови комуністичного суспільства з національними. Звідси випливає актуальність положення, що надмірна інтернаціоналізація, як і надмірне захоплення праворадикальними ідеями у вихованні підростаючого покоління, неминуче приводить до деформації у міжнародних відносинах, негайно впливає на самосвідомість молоді. Не менш актуальним став би досвід організаційної роботи юнацьких організацій кінця громадянської війни для національного виховання сьогодні на основі кращих традицій духовної і культурної спадщини минулого, формування у сучасній молоді національної ідеї в інтересах української держави, а не в інтересах окремих політичних сил.

Об'єкт дослідження – молодіжні організації і товариства Радянської України у період початку 20-х років ХХ століття, їх діяльність за державність з урахування домінуючих на той час комуністичних та національних ідей.

Предмет дослідження – організаційні принципи та специфіка функціонування молодіжних організацій, які не належали до правлячої політичної сили в Радянській Україні – КП(б)У та її молодіжного осередку ЛКСМУ.

У 1920 році Україна вступила в мирний період свого розвитку, одним із головних завдань якого залишалася проблема державного будівництва, визначення місця та ролі республіки у створюваному радянському суспільстві. Вирішення цього завдання проходило у важких умовах. На вирішення питання державного устрою України мали вплив ряд факторів – економічні, політичні та інші.

Із величезної кількості політичних партій, що існували в Україні в післялютьневий період, до кінця громадянської війни залишалися лише партії, які виражали інтереси робітників, селян та деяких національних груп населення.

Оскільки правлячою в країні була РКП (б), то головну роль в Україні відігравала її складова частина – КП(б)У. Вона мала найкращі можливості для свого розвитку. Вже до кінця громадянської війни КП(б)У була найчисленнішою політичною організацією. Комуністи-більшовики працювали у всіх державних та громадських закладах України.

До кінця громадянської війни легально діяли й Українська Комуністична партія (УКП), утворена в 1920 із залишків УСДРП. Але на відміну від КП(б)У ця партія намагалася у своїй діяльності поєднати комуністичні та національні ідеї розвитку. Існувала також подібна до УКП Єврейська комуністична партія (ЄКП).

Крім вищезазначених легальних партій: напівлегально існували партії меншовиків, соціалістів-революціонерів, анархістські групи та велика кількість національних, особливо єврейських, партій та об'єднань.

Всі партії та рухи, які легально та напівлегально існували в Україні, із закінченням громадянської війни намагалися перебудувати свою діяльність, привести її у відповідність з новими умовами. Особливу увагу партійні організації звернули на роботу з молоддю. Головною метою їх діяльності в молодіжному середовищі було прагнення залучити юнацтво до боротьби за побудову нового суспільства – держави диктатури пролетаріату, заснованої на принципах більшовизму, чого домагалася правляча в Україні КП(б)У; національно-комуністичного суспільства, до чого прагнули члени УКП та ЄКП; демократичної республіки, до створення якої закликали молодь меншовики та есери тощо. З залежності від цих завдань і підходили члени різних партій до проблеми організації молодіжного руху.

В Україні після закінчення громадянської війни, крім правлячої КП(б)У, у легальних умовах проводила свою роботу серед населення республіки Українська комуністична партія (УКП). Вона утворилася в результаті розколу УСДРП.

В січні 1920 року відбувся I (установчий) з'їзд УКП. З'їзд прийняв Програму партії, де підкреслювалася необхідність керівництва «українською революцією». Це керівництво мало здійснюватися з боку УКП як «єдиного віднині дійсного виразника класового руху всього пролетаріату України» [1, С. 14]

За основу діяльності УКП, як і КП(б)У, були покладені ідеї, викладені в «Комуністичному маніфесті» К.Маркса та Ф.Енгельса, а також у Програмі III Інтернаціо-

налу. Але розуміли ці ідеї партії по-різному. УКП акцентувала свою увагу на національному питанні. Її керівники заявляли, що «українська революція не може досі розвинутися ... вповні в комуністичну» [1, С. 14] і вирішити національні проблеми. Тому своїм безпосереднім завданням УКП вважала боротьбу за економічну та політичну незалежність України [1, С. 23], бо, на думку укапістів, політика Росії стосовно залишається, як і раніше, «імперіалістичною» та «окупаційною».

Головним засобом на шляху створення незалежної Української Радянської республіки, на думку керівництва УКП, мало стати створення єдиного фронту комуністичних сил України. До нього повинні були входити на платформі укапізму всі національні комуністичні сили: КП(б)У, колишні боротьбисти, націонал-федералісти на чолі з Лапчинським, Поповим [2, Спр. 2., Арк. 17, 22], а також національна молодь.

На II з'їзді УКП (квітень 1921 р.) до порядку денного був включений пункт «Робота серед юнацтва». Один з активних членів укапізму Дідич виступив з доповіддю. В ній говорилося, зокрема: «Ми повинні пам'ятати, що молодь – все. Не ми, а молоде покоління буде творцями комунізму» [2, Спр. 46., Арк. 158]. На базі цієї доповіді з'їзд прийняв «Тези по роботі серед юнацтва». В них була підкреслена значна роль юнацтва: «Юнацтво є найбільш активною революційною частиною суспільства і уявляє з себе невичерпані резерви, які заміняють в переходову добу загинувши і стомлених в боротьбі пролетарів; в майбутньому юнацтву випаде роль в будівництві нових комуністичних форм життя» [2, Спр. 46., Арк. 192].

Лідери УКП визнавали необхідність створення юнацької спілки. Комсомол, на думку УКП, не міг «викликати широкого юнацького руху» [2, Спр. 46., Арк. 160], бо він знаходився повністю під ідейним та організаційним впливом КП(б)У, тобто тієї сили, яка «намагається організувати юнацтво на Україні зовнішніми силами й методами, що далекі від урахунку побутових та історичних даних і просякненні ненаціоналістичними змаганнями» [2, Спр. 46., Арк. 192]. Виходячи з цього, на з'їзді було поставлено завдання «За ціну організувати найбільш активне й стале пролетарське юнацтво, усвідомити його в завданнях світової і української пролетарської революції і втягти в процес організації пролетаріату, революційної боротьби й комуністичного будівництва» [2, Спр. 46., Арк. 192]. Цим УКП відводила молодому поколінню роль активного помічника партії, її резерву.

Істотний вплив на формування такого підходу до проблеми організації національної юнацької спілки мала політика РКП(б) та її складової частини – КП(б)У. Саме більшовики ще з 1917 року прагнули створити таку молодіжну спілку, яка б була їм ідейно та організаційно підпорядкована і яка розповсюджувала ідеї правлячої партії серед молоді. Створення такої молодіжної організації підштовхувало укапістів на утворення аналогічної юнацької спілки.

Разом з тим, при розробці загальної концепції розвитку молодіжного руху в Україні, УКП дотримувалася старого положення, властивого ще УСДРП, - негативного ставлення до неукраїнських суспільно-політичних об'єднань.

Прагнення заручитися підтримкою молоді України було властиве УКП з часу її створення. Вже в серпні 1920 року при безпосередній участі членів Політбюро ЦК УКП Кулініченка, Мазуренка та Ричицького був розроблений та затверджений Тимчасовий статут Всеукраїнської комуністичної спілки робітничо-селянського юнацтва ВКСР-СЮ (КОМЮН).

Головним завданням КОМЮОНу, згідно Тимчасового статуту, мало стати об'єднання українського робітничо-селянського юнацтва в його прагненні до комуністичної самоосвіти, творчості і боротьбі за справу робітничого класу. Юнацька спілка не повинна була мати своєї програми, а знаходитись «на ґрунті програми Комуністичного Інтернаціоналу і Української Комуністичної партії» [2, Спр.28., Арк. 1].

Таким чином, за основу був взятий класовий принцип формування організації, як і у КСМУ. Але класовий підхід до організації національної молодіжної спілки ставав не стільки класовим, скільки національним. Ідеї УКП, запозичені у УСДРП (збереження національної самобутності, державності, мови та культури) могли залучити лише українську за складом молодь, якій ці ідеї були близькими. Представники інших народів, що проживали на території республіки, були далекими від цих поглядів. У них була своя точка зору на проблему національного розвитку України.

Керівництво УКП намагалось підкорити своєму впливу процес створення молодіжної спілки України, зробити з його членів своїх надійних помічників. З цією метою до § 4 Тимчасового статуту було внесено положення, що всю свою виховну роботу, «агітацію, пропаганду і політичну класову боротьбу спілка веде в дусі вищезазначених програм у тісному контакті і під проводом УКП, зберігаючи для себе лише право на самостійність у справі організації» [2, Спр.28., Арк. 1]. Такий підхід забезпечував контроль укапістів над всією політичною діяльністю спілки і допомагав створити резерв майбутніх членів партії. Кожна молода людина – член і кандидат у члени УКП до 20 років – зобов'язана була стати членом ВКСР-СЮ [2, Спр.28., Арк. 2], що мало стати для них доброю політичною школою.

Політичний контроль, членство в організаціях КОМЮОН не були єдиними методами підкорення молодіжної спілки УКП. У IV розділі Тимчасового статуту «Взаємовідносини між ВКСР-СЮ та УКП» пропонувалися й інші. Зокрема, у §II йшлося про те, що партійні комітети УКП повинні були направляти своїх представників до комітетів КОМЮОН [13, Спр.28., Арк. 2]. Повна залежність створюваної юнацької спілки у матеріальному та технічному плані від УКП також сприяли його підлеглому становищу.

Таким чином, зафіксовані у Тимчасовому статуті положення, що регулювали взаємовідносини УКП та КОМЮОН, передусім вказували на прагнення керівництва УКП створити таку юнацьку спілку, яка була б ідейно та організаційно пов'язана з партією, залежна від неї. Ні про яку самостійність політичної діяльності не могло бути й мови. Організації молоді відводилася роль помічника партії в її політичній боротьбі та вихователя партійного резерву. По суті такий принцип був запозичений у КП(б)У.

Юнацька спілка повинна була займатися вихованням молоді через організацію комуністичних клубів юнацтва та політичних шкіл, вести підготовку «бійців революції шляхом військового навчання і муштри», а також боротьбу із «соціально-угодовським і буржуазним впливом на молодь», захищати економічні інтереси юнацтва, охороняти його працю тощо» [14, Спр. 28., Арк. 1]. Але всі ці заходи мали проходити «під проводом УКП», цим ще раз підкреслювалася політична підлеглисть молодіжної організації УКП.

У Тимчасовому статуті КОМЮОНу пропонувалася і організаційна структура молодіжної спілки. В основі її, як і у комсомолі, був проголошений принцип демократичного централізму, тобто «колективної самодіяльності юнаків, виборності всіх виконавчих органів і суворой дисципліни» [15, Спр. 28., Арк. 2]. Вищим органом влади

спілки повинен був стати Всеукраїнський з'їзд, який збирався б раз на рік і вирішував найважливіші принципи справи організації. В примітці йшлося про те, що при необхідності з'їзд міг бути скликаний за постановою ЦК УКП, Виконавчого комітету з'їзду чи за вимогою 1/3 організацій. Цим обмежувалася організаційна самостійність КОМЮН, оскільки припускалося втручання в організаційні справи спілки ЦК УКП.

Вищим органом у період між з'їздами мав стати Виконавчий комітет, який обирався з'їздом. До нього «для політичного керування» ЦК УКП делегував одного представника. Це було ще одним засобом підкорення укапістами організації КОМЮНу на всіх рівнях, починаючи з вищого.

В губерніях та волостях мали створюватися відповідні організації, які обиралися на конференціях. Основою КОМЮНу був осередок «комюнацтва волості, села, району, фабрики або заводу» [16, Спр. 28., Арк. 2]. Таким чином, у Тимчасовому статуті були визначені можливості створення організацій за територіальним чи територіально-виробничим принципом. Вищезазначене надавало більшу свободу організаційної діяльності для колективів молоді, які дотримувалися ідей УКП.

Після затвердження Тимчасового статуту ЦК УКП продовжував розробляти ідейні та організаційні принципи майбутньої спілки молоді. Так, у січні 1921 року відбувся розширений пленум ЦК, на якому з доповіддю «Робота серед молоді» виступив член ЦК М.Авдієнко. В результаті обговорення було прийняте рішення про утворення центрального організаційного бюро КОМЮН [17, Спр. 4., Арк. 31]. До нього увійшли укапісти: Синівський, Баландович, Клименко, Лимар, Зарицький. У подальшому на засіданні ЦК 1 березня 1921 року замість Баландовича був введений А.Живтков. Крім створення Юоргбюро, на пленумі було прийняте рішення про організацію місцевих осередків спілки, причому до них мали бути переведені всі члени та кандидати в члени УКП у віці до 21 року. Цей факт слід особливо відзначити, бо у Тимчасовому статуті мова йшла про 20 років. Це положення вказує на прагнення керівництва УКП, з одного боку, розширити та зміцнити місцеві осередки КОМЮНу за рахунок членів партії, а з другого – перевірити роботою в юнацькій спілці своїх молодих членів та загартувати їх.

Крім різнобічної діяльності центральних органів УКП по створенню молодіжних організацій, значна робота велася й на місцях. Характерним прикладом є діяльність Подільського губкому УКП. У резолюції «Про роботу серед юнацтва», прийнятій на II конференції УКП в березні 1921 року, говорилося: «Робота серед юнацтва і підпорядкування його впливові і керівництву партії є одним з основних бойових завдань партії» [18, Спр. 77., Арк. 10]. Тому ставилося завдання приступити до організації КОМЮНа у всіх волостях Поділля, почати масову агітацію серед юнацтва, виділити членів УКП для роботи в спілці, створити при всіх наркоматах Бюро КОМЮНа.

Пильна увага центральних та місцевих партійних органів до проблеми організації молоді сприяла появі значної кількості осередків КОМЮНу у багатьох районах України. Такі організації були створені у Харківській, Миколаївській, Подільській, Київській, Катеринославській та інших губерніях республіки [19, Спр. 75., Арк. 4, 5, 24, 25; Спр. 77., Арк. 10, 38, 57; Спр. 78., Арк. 6, 27, 65, 82, 83, 85, 98; Спр. 136., Арк. 2, 5; Спр. 137., Арк. 8].

Незважаючи на широку агітаційну роботу серед молоді і появу багатьох організацій, осередки КОМЮНу були нечисленними. Вони нараховували по декілька десятків чоловік. Так, наприклад, у Брацлавській організації в лютому 1921 року

було 33 члена [20, Спр. 77., Арк. 38]. Але навіть ця невелика кількість членів вела активну роботу серед юнацтва. Був відкритий Робітничо-селянський будинок, прочитані лекції з історії УКП, організовані мітинги. За даними Подільського губкому УКП, у цих заходах брало участь близько 100 – 120 чоловік, що було більше, ніж кількість дійсних членів КОМЮНа [21, Спр. 77., Арк. 38]. Це свідчило про зростання впливу організацій подібного типу на юнацтво України.

Політична та організаційна діяльність УКП сформувала необхідні передумови для створення всеукраїнської юнацької організації. З 26 по 29 червня 1921 року в Харкові проходив I установчий з'їзд Української комуністичної робітничої юнацької спілки – УКРЮС. На з'їзді був затверджений Статут молодіжної спілки, де закріплювалися його основні ідейні та організаційні принципи. З цього часу і починається історія цієї організації молоді.

Література

1. Програма Української Комуністичної партії, ухвалена Першим установчим з'їздом УКП, 22-25 січня 1920 р. – Вінниця, 1920.
2. Центральний Державний Архів Громадських Об'єднань України. Ф.8., Оп. I.

А.Н. Хорошев

Особенности зарождения молодежных национально-коммунистических организаций в конце гражданской войны в Советской Украине.

В работе исследуются организационные принципы, которые были положены в основу создания Всеукраинского коммунистического союза рабоче-крестьянского юношества ВКСР-СЮ (КОМЮН), союза который не находился в организационной зависимости от правящей в Советской Украине КП(б)У и её молодежного филиала ЛКСМУ, а находилась под влиянием Украинской коммунистической партии (УКП).

Ключевые слова: организационные принципы, юношество, молодежные союзы, Украинская коммунистическая партия, партийный резерв, национально-коммунистические идеи.

О. М. Khoroshev

Features of Origine of Youth National-Communist Organizations at the End of the Civil War in the Soviet Ukraine.

Organizational principles which were fixed in basis of creation of the Allukrainian communist union of working-peasant youth of ACUW-PU are explored in a work. Union which was not in organizational dependence on ruling in Soviet Ukraine of CP(b)U and its youth branch of LCUU, and was under influencing of Ukrainian communist party (UCP).

Keywords: organizational principles, youth, youth unions, Ukrainian communist party, national-communist ideas.